

**מכון
סופ"ת**

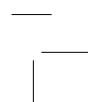
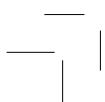

בית ספר למחקר ולפיתוח תכניות
בהכשרת עובדי חינוך והוראה במכללות

דפים

75
תשפ"א
2021

עורכות: שרון גבע, ענת קדרון, סמדר דוניצה-שמידט

הנחיות למחברות ולמחברים

1. המחברות והמחברים מתבקשים לשלוח את המאמרים כשהם מודפסים בגופן דויד, בגודל אות 12, ברווחים כפולים, בשוליים רחבים ובציון מספרי עמודים, לכתובת הדואר האלקטרוני: dapim@macam.ac.il. אורך המאמר לא יעלה על 7000 מילים, כולל רשימת המקורות.
2. המאמרים נשלחים אנונימית לשיפוט חיצוני, לכן פרטי המחברים יודפסו בדף נפרד.
3. יש לצרף למאמר תקציר בעברית (בהיקף של כ-150 מילים) ובאנגלית (בהיקף של כ-200 מילים), ולציין את שמות הכותבים באנגלית ואת כתובות הדואר האלקטרוני שלהם.
4. בצמוד לתקציר יש להוסיף רשימה של שלוש-ארבע מילות מפתח בעברית ובאנגלית.
5. המחברים והמחברות מתבקשים להקפיד על כללי האקדמיה ללשון העברית בכל הנוגע לכתוב (המלא) חסר הניקוד. כן הם מתבקשים להקפיד על הדפסת הביבליוגרפיה שבסוף המאמר לפי הכללים שנקבעו על ידי ארגון A.P.A.: יש לרשום את המקורות בסדר הא"ב של שמות המשפחה של המחברים, הרשימה העברית לפני הלועזית. יש לרשום כל פריט ביבליוגרפי לפי הסדר הזה: שם המשפחה של המחבר, שמו הפרטי מקוצר (בגרש) או בראשי תיבות (בגרשיים), שנת הפרסום בסוגריים, שם המאמר, שם הספר או כתב העת באות נטויה, מספר הכרך ומספרי העמודים. בפריט של ספר יש להוסיף את שם המוציא לאור.
6. אם המאמר עובר שיפוט חיצוני ומאושר, הוא נשלח לעריכת לשון. הגרסה הסופית לאחר העריכה נשלחת למחברים ולמחברות לעיון ולמתן תשובות על שאלות.
7. בכתב העת **דפים** מתפרסמים מאמרים שלא פורסמו ושלא נשלחו כמועמדים לפרסום בבימה אחרת, לרבות דיגיטלית, בעברית או בשפה אחרת.
8. אין המערכת מחזירה כתבי יד.
9. הנחיות מפורטות להגשת כתב יד ראו באתר **דפים**:
<http://new.mofet.macam.ac.il/publish/dapim-guide/>

DAPIIM 75

Journal for Studies and Research in Education

Editors: Dr. Sharon Geva, Dr. Anat Kidron, Prof. Smadar Donitsa-Schmidt

חברי מערכת דפים

עורכות ראשיות: ד"ר שרון גבע, ד"ר ענת קדרון, פרופ' סמדר דוניצה-שמידט

עורכת משנה: ד"ר רוני רמות

עורכת אחראית לתוכן ולשון: מירב כהן-דר

עורכי תוכן ולשון: שמוליק אבידר, רננה קריסטל

עורכת תקצירים באנגלית: אניטה תמרי

עורכת גרפית ומעצבת השער: מאיה זמר-סמבול

ועדת המערכת המורחבת

פרופ' אורה אביעזר, המכללה האקדמית תל-חי

פרופ' חנוך בן פזי, אוניברסיטת בר-אילן

ד"ר מיכל גולן, ראשת מכון מופ"ת לשעבר

ד"ר אתי גרובגלד, המכללה האקדמית אחוה

ד"ר חוה גרינספלד, מכללה ירושלים

פרופ' יובל דרור, אוניברסיטת תל אביב; המכללה האקדמית תל-חי

פרופ' ליהוא זיסברג, האקדמית גורדון - המכללה לחינוך

פרופ' אסתר יוגב, מכללת סמינר הקיבוצים

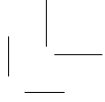
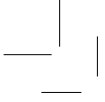
פרופ' פאדיה נאסר אבו אלהיג'א, אוניברסיטת תל-אביב

מס' קטלוגי: 1565-5385

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשפ"א 2021

ISSN: X0334-987

הדפסה: שיאים בע"מ

המשתתפים (לפי סדר המאמרים)

ד"ר חיותה ינון, המכללה האקדמית אורנים, הפקולטה לחינוך והפקולטה ללימודים מתקדמים, החוג לחינוך מיוחד והתוכנית להוראת המתמטיקה והמדעים לבית הספר היסודי

ד"ר ניצן אליקים, מכללת אורות ישראל, התוכנית ללימודי תואר שני בניהול וארגון מערכות חינוך; מכללה ירושלים; מכון מופ"ת

ד"ר יפה בוסקילה, מכללת אורות ישראל, התוכנית ללימודי תואר שני בניהול וארגון מערכות חינוך

ד"ר תמר חן-לוי, מכללת אורות ישראל, התוכנית ללימודי תואר שני בניהול וארגון מערכות חינוך; אוניברסיטת בר-אילן, המחלקה למנהיגות ומדיניות החינוך

ד"ר חיה אלטרץ, מכללת אורות ישראל, התוכנית ללימודי תואר שני בניהול וארגון מערכות חינוך; האוניברסיטה הפתוחה

ד"ר לאה שקד, מכללת אורות ישראל, התוכנית ללימודי תואר שני בניהול וארגון מערכות חינוך

ד"ר נג'ואן סעאדה, אקדמיית אלקאסמי; המכללה האקדמית בית ברל

ד"ר טל יעקובי, המכללה למינהל, בית הספר לחינוך, המסלול האקדמי

פרופ' ירון שור, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין, ראש המכון להוראה קשובה

אפרת נבו, מכללה ירושלים, מחלקת חינוך

ד"ר אדיב גל, מכללת סמינר הקיבוצים, המרכז לחינוך לקיימות, הפקולטה למדעים

ד"ר דפנה גן, מכללת סמינר הקיבוצים, המרכז לחינוך לקיימות, הפקולטה למדעים

ד"ר ליאת ביברמן-שלו, מכללת לוינסקי לחינוך, ראש המחלקה לחינוך

חסידה יעקובוב, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המחלקה לחינוך

ד"ר דנה ודר-וייס, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המחלקה לחינוך

ד"ר ענבר לבקוביץ, אורנים המכללה האקדמית לחינוך, הפקולטה ללימודים מתקדמים

נאוה סהר, אורנים המכללה האקדמית לחינוך, התוכנית לייעוץ חינוכי

ד"ר בועז צבר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין; האוניברסיטה העברית בירושלים, בית הספר לחינוך, הכשרת מורים

ד"ר סמדר גלילי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין

ד"ר עבד אלרחמן מרעי, המכללה האקדמית בית ברל, המכון האקדמי להכשרת מורים ערבים, הפקולטה לחינוך, החוג לשפה וספרות עברית

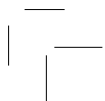
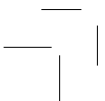
פרופ' נורית בוכויץ, המכללה האקדמית בית ברל, החוג לספרות עברית וכללית, הפקולטה לחברה ולתרבות

ד"ר ענת בארט, מכללה ירושלים, ניהול וארגון מערכות חינוך

ד"ר פסקל בן עוליאל, אוניברסיטת בר-אילן, בית הספר לחינוך, ניהול וארגון מערכות חינוך

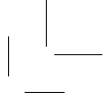
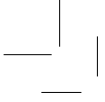
ד"ר זאב קאים, מכללת אורות ישראל; האקדמית חמדת

פרופ' (אמריטוס) שלמה רומי, אוניברסיטת בר-אילן; המכללה האקדמית הרצוג, בית הספר ללימודים מתקדמים

תוכן עניינים

7	דבר המערכת
11	חיותה ינון מאפייני תפיסת הייעוד של עובדי הוראה בישראל
29	ניצן אליקים, יפה בוסקילה, תמר חן-לוי, חיה אלטרץ, לאה שקד המושג "נוכחות מנהיגותית של מנהל בית הספר ברשתות מדיה חברתית" ומדידתו
55	נג'ואן סעאדה, טל יעקובי הוראת סוגיות שנויות במחלוקת: נקודת הראות של מורים לאזרחות בישראל
77	ירון שור, אפרת נבו, אדיב גל, דפנה גן הוראה קשובה כבסיס ליצירת שינוי תפיסתי אישי בהבנה של מערכות חברתיות-אקולוגיות
105	ליאת ביברמן-שלו הכשרת מורים במציאות גלובלית: גורמים דמוגרפיים המשפיעים על המוטיבציה ללמוד בהכשרת מורים היוצאת מפרספקטיבה של חינוך גלובלי
127	חסידה יעקובוב, דנה ודריוייס "כשיהיה להם פה טוב הם ילמדו": שיח מורות על מוטיבציה של תלמידים
151	ענבר לבקוביץ, נאוה סהר "כורעים תחת הנטל": שחיקה בקרב מחנכי כיתות אתגר לנוער בסיכון
173	בוני צבר, סמדר גלילי "עמימות ודיאלוג": על מורכבותה האתית של מלאכת ההדרכה הפדגוגית

עבד אלרחמן מרעי, נורית בוכויץ

189 **היחס לרכישת השפה העברית והנכונות לתקשר בה בקרב מורים ממזרח ירושלים**

ענת בארט, פסקל בן עוליאל

211 **רווחה אישית של מורות חרדיות המלמדות בבתי ספר ממלכתיים-דתיים**

זאב קאים, שלמה רומי

239 **הקשר בין המשאבים האישיים והקוגניטיביים של סטודנטים חרדים, דתיים וחילונים לשביעות הרצון האקדמית**

263

תקצירים באנגלית

דבר המערכת

קוראות יקרות וקוראים יקרים, גיליון 75 של כתב העת דפים יוצא לאור עם סיומה של שנת לימודים אקדמית ובית ספרית, שדומה כי כמעט הכול כבר נאמר עליה; בה בעת, מנקודת המבט של המחקר, כדי להעריך את מקומה ואת משמעותה בתולדות מערכת החינוך ובעבודת ההוראה בעולם ובישראל, דרושה פרספקטיבה. לא מן הנמנע שזו תלמד לא רק על שינויים מפליגים ואף על מהפכות, אלא על שימור והנצחה של מגמות שכבר רווחו.

המחקרים בגיליון זה בוצעו והושלמו טרם פשתה הקורונה בעולם, אך הנחות היסוד שלהם ואף ממצאיהם והמלצותיהם מהדהדים במציאות החיים של הוראה כפרופסיה גם מאז מרץ 2020. אלה עוסקים בין היתר בבדיקת גבולות פרופסיונליים מבעד לנקודת מבט אישית, במקומה של מדיה חברתית, שגם טרם כפייתה של הוראה טוטלית מרחוק הייתה משולבת באורחות חייו של מוסד חינוכי, בפוליטיקה בחינוך ובחינוך פוליטי ובחשיבותה של הוראה קשובה. דומה שבכוחם של מחקרים אלה לעורר מחשבה לנוכח מציאות החיים העכשווית ולספק בסיס או השראה לגל מחקרים שבוודאי צפוי לבוא, לבחינת החינוך, ההוראה והלמידה בבתי ספר ובמכללות בימי קורונה.

באיזו מידה השתנה ייעודם של צוותי ההוראה, אם בכלל? במאמרה "מאפייני תפיסת הייעוד של עובדי הוראה בישראל" ד"ר חיותה ינון עומדת על תהליכי קבלת החלטות של צוותי הוראה ומבררת מהי המשמעות שהעניקו לעבודתם. ניתוח הסיפורים שנכללו במחקר מלמד בין היתר כי תפיסת הייעוד של המורה אינה נגזרת דווקא מן הפרופסיה אלא מתפיסות עולם רחבות, וכי זו היברידית ואף חסרת גבולות.

מציאות נעדרת גבולות מתוארת במאמרם של ד"ר ניצן אליקים, ד"ר יפה בוסקילה, ד"ר תמר חן-לוי, ד"ר חיה אלטרץ וד"ר לאה שקד, "המושג 'נוכחות מנהיגותית של מנהל בית הספר ברשתות מדיה חברתית' ומדידתו". הנחת היסוד של המחקר היא כי המדיה החברתית הינה חלק בלתי נפרד ממציאות החיים של קהילת בית הספר, וזו מהווה מרחב פעולה המקיים יחסי גומלין עם הנעשה בכיתות ובמסדרונות בית הספר, במשרדי ההנהלה ובחצר. במחקר זה התמקדו הכותבות בנוכחות של הנהלת בית הספר במדיה החברתית במטרה לברר מהם תחומי האחריות של פונקציה זו במרחב הווירטואלי.

מרחבים אלה, וירטואליים ואחרים, מהדהדים תמידית, ודומה שעוצמתם גוברת לנוכח ההתמודדות עם היותו של החינוך מעשה פוליטי. במאמר "הוראת סוגיות שנויות במחלוקת: נקודת הראות של מורים לאזרחות בישראל" בדקו ד"ר נג'ואן סעאדה וד"ר טל יעקובי את דרכי ההתמודדות של מורים עם סוגיות שנויות במחלוקת במסגרת הוראת אזרחות תוך אישוש

הפרובלמטיקה האינהרנטית בהוראת המקצוע וקריאה לבחון את אפיקי ההכשרה ולאחריה ההשתלמות של צוותי ההוראה.

דומה שאחד המפתחות להתמודדות עם סוגיות כאלה וכן אחרות טמון בעצם המסוגלות להקשיב; זו אומנם כמעט נדושה, אך במאמרם "הוראה קשובה כבסיס ליצירת שינוי תפיסתי אישי בהבנה של מערכות חברתיות-אקולוגיות" עוסקים פרופ' ירון שור, אפרת נבו, ד"ר אדיב גל וד"ר דפנה גן באופנים שבהם הקשבה זו מתרחשת מחוץ לכיתה, באמצעות התנסות סטודנטיאלי ייחודית והצגת השינוי שעשוי להתחולל במהלך "הוראה קשובה" והפרקטיקות שלה.

לא מן הנמנע שהפוטנציאל לחולל כל זאת, לא כל שכן בקשר לייעוד המורה, נעוץ במידת המוטיבציה של צוותי ההוראה, שראשיתה בשלב ההכשרה. במאמר "הכשרת מורים במציאות גלובלית: גורמים דמוגרפיים המשפיעים על המוטיבציה ללמוד בהכשרת מורים היוצאת מפרספקטיבה של חינוך גלובלי" מבררת ד"ר ליאת ביברמן-שלו סוגיה זו. החוקרת מתמקדת במוטיבציה של מורות לעתיד בבתי ספר יסודיים ללמוד חינוך גלובלי, תוך הנחת בסיס לשאלות המשך בדבר מקומו של חינוך כזה בהכשרה להוראה.

מוטיבציה היא נושא מרכזי במאמרו של חסידה יעקובוב וד"ר דנה ודר-וייס, "כשיהיה להם פה טוב הם ילמדו": שיח מורות על מוטיבציה של תלמידים". במאמרו החוקרות עומדות על מידת העיסוק הישיר של מורות בנושא המוטיבציה אל מול התלמידים והתלמידות שלהן. בשונה ממחקרים אחרים הן עשו זאת לאו דווקא באמצעות תשאול המורות כמושא המחקר, אלא באמצעות תצפית על עבודת ההוראה שלהן. כלי זה עשוי ללמד גם על הפער בין האופן שבו נתפסת עבודת ההוראה לבין הפרקטיקה שלה.

מוטיבציה עומדת ברקע המחקר של ד"ר ענבר לבקוביץ ונאוה סהר, שבא לבדוק את עמדותיהם של צוותי החינוך של כיתות אתגר. כותרת מאמרו, "כורעים תחת הנטל": שחיקה בקרב מחנכי כיתות אתגר לנוער בסיכון", משקפת את הממצאים העיקריים שלהן, ומהלכו מאיר את מערכת היחסים בין צוותים אלה בהשוואה לצוותי ההוראה במוסד החינוכי בכלל, תוך עמידה על הדינמיקה ביניהם. ממצאיו ומסקנותיו עשויים לעורר השראה וכיווני מחשבה במטרה לגבש דרכי התמודדות חדשות עם שחיקה זו.

דינמיקה ויחסים בין צוותים נוכחים במאמרם של ד"ר בועז צבר וד"ר סמדר גלילי שעניינו דיון באתיקה של ההדרכה הפדגוגית במוסדות להכשרת מורים ומורות, לאור הטשטוש המובנה בין ההדרכה לבין מושאי החניכה. במאמר "עמימות ודיאלוג": על מורכבותה האתית של מלאכת ההדרכה הפדגוגית", מסורטט עבודת ההדרכה הפדגוגית תוך עמידה על היבטים שונים והעלאה של מושגי מפתח שעשויים להוות תשתית לשיח בנושא.

עבודת צוות על מורכבותה, התהוותן של מערכות יחסים וגיבושן במסגרת הוראה כפרופסיה, לא כל שכן התמודדות עם סוגיות שונות במחלוקת גם כאשר הן נוכחות-נעדרות מתחת לפני השטח, מתגלמות במאמר של ד"ר עבד אלרחמן מרעי ופרופ' נורית בוכויץ, "היחס לרכישת

השפה העברית והנכונות לתקשר בה בקרב מורים ממזרח ירושלים". זהו מחקר חלוץ הדן בנושא הדיסוננס האימננטי שעומד ביסוד העבודה של מורים פלסטינים, כפי שהוא מתבטא ביחסם לשפה העברית, תוך מיפוי המניעים לשליטה בה, אם הם קיימים בכלל, ובדיקת הקשר בין השליטה בשפה זו לבין עמדות בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מורכבות דומה ושונה משתקפת בממצאי המחקר של ד"ר ענת בארט וד"ר פסקל בן עוליאל, "רווחה אישית של מורות חרדיות המלמדות בבתי ספר ממלכתיים-דתיים". המחקר מתמקד בקונפליקטים פוטנציאליים וממשיים המתגלמים בעצם המפגש של מורות חרדיות עם קהילה ממלכתית, במקרה זה ממלכתית-דתית, ובהשפעתם על רווחת המורות. בחינה של אוכלוסיות יהודיות שונות ובדיקת שביעות רצון עומדות בבסיסו של המאמר "הקשר בין המשאבים האישיים והקוגניטיביים של סטודנטים חרדים, דתיים וחילונים לשביעות רצונם האקדמית". במחקרם המתמקד בסטודנטים מהמגזר החרדי בהשוואה לכלל - דתיים, חילונים - עמדו ד"ר זאב קאים ופרופ' שלמה רומי על ההבדלים בין קבוצות אלה בדגש על המגזר החרדי. איחולי קריאה פורה ומעוררת השראה,

העורכות